

COLEGIUL NOUA EUROPĂ

ISTORIA RECENTĂ ÎN EUROPA

*OBIECTE DE STUDIU, SURSE,
METODE*

Lucrările simpozionului internațional
organizat de Colegiul Noua Europă

București, 7 - 8 aprilie, 2000

Seria de publicații RELINK

Copyright © 2002 – New Europe College

ISBN 973-85697-0-2

Contrarevoluția

ISTVÁN RÉV

Pe 28 noiembrie 1994 Curtea Supremă a Republicii Ungare a dat în ședință publică soluția definitivă într-un caz ce fusese deschis în urmă cu șaptezeci și trei de ani. Curtea a menținut sentința pronunțată de Tribunalul Curții Supreme al Consiliului Popular al Republicii Populare Ungare în 1957, care îl condamnă la moarte pe Mihály Francia Kiss pentru crime de război și alte acte criminale. Dosarul fusese redeschis în urma recursului introdus de fiica îndurerată a lui Francia Kiss. În condițiile în care Codul de procedură penală acordă dreptul la un singur apel și cum deciziile Curții Supreme sunt irevocabile în cazuri criminale de acest tip, procedura judiciară ce începuse în vara anului 1921 și continuase intermitent până la finele lui 1994 a fost în cele din urmă încheiată¹.

În august 1921 Albert Vári, Procuror regal adjunct și Péter Kovács, procuror, au fost însărcinați de Ministerul de Justiție

---

¹ Desigur, procesul acestui terorist “alb” nu este cea mai îndelungată procedură juridică din istorie. Conform unor date de arhivă, “după constituirea statului Israel și inaugurarea Curții Supreme din Ierusalim, zeci de prelați creștini au stăruit pe lângă Președintele Smoira să dispună rejudecarea lui Isus de către Curtea Supremă, succesoare a Marelui Sanhedrin din vremea stăpânirii romane, astfel încât nedreptatea care i se făcuse să poată fi îndreptată”. A se vedea Asher Maoz, *Historical Adjudication: The Kastner Trial and the Commission of Inquiry into the Murder of Arlosoroff*, Mimeo, 1998, p. 1. Președintele Curții Supreme a remis solicitarea Procurorului General, care a inițiat o anchetă amănunțită. Rezultatele anchetei au fost publicate în volumul *The Trial and Death of Jesus*, New York, 1967.

să întreprindă o anchetă în cazul unor omoruri și altor atrocități comise între 1919 și 1921 în regiunea dintre Tisa și Dunăre. Ancheta a fost însă suspendată de Governorul Horthy, venit la putere în 1919, după înfrângerea Primei Republici Sovietice Ungare. Acesta a amnistiat toate crimele inspirate de “ardoare patriotică” săvârșite între 1919 și 1921. Detașamentele paramilitare au fost beneficiarii imediați ai acestui act de clemență, care viza în mod specific nenumăratele omoruri comise de așa-numita “jandarmerie suplimentară” a lui Iván Héjjas după vara 1919. Ancheta procuraturii din 1921 a emis un singur cap de acuzare împotriva lui Mihály Francia Kiss (în pofida faptului că numele său apăruse și în conexiune cu alte crime), anume, uciderea unui comerciant din Pusztamérgeș, Vilmos Kalmár, în pădurea de lângă Orgovány, pe 6 iunie 1920. Procesul fusese intentat de către rudele victimei. Mihály Francia Kiss nu și-a negat vinovăția, dar deși probele păreau să scoată din discuție “ardoarea patriotică”, indicând mai curând tâlhărie și omor, amnistia acordată de guvern a pus capăt anchetei judiciare². (Atunci s-a produs episodul memorabil în care judecătorul a rostit cuvintele “Dumnezeu să te binecuvânteze, Mihály!” către acuzatul care se îndepărta, amenințând că îi va ucide pe cei ce-l dăduseră în judecată³.)

La 13 mai 1947, după încheierea celui de-al doilea Război Mondial, Tribunalul Popular din Budapesta i-a condamnat la moarte pe Iván Héjjas și acoliții săi. (De fapt, în absența lui Iván Héjjas, au fost condamnați Zoltán Babiczki și alți câțiva.) Mihály Francia Kiss, acuzatul cu No. LXII, a fost condamnat la moarte prin spânzurare, *in absentia*⁴.

² Arhiva orașului Budapesta (BFL) B. XI 1798/ 1957-9. BFL-VII. 5.e/ 20630/III/49. P.17.

³ Biroul Procuraturii, Budapesta. BÜI 638/1957 (BFL 1798/57/I)

⁴ În afară de Mihály Francia Kiss, Iván Héjjas, conducătorul jandarmeriei suplimentare a fost și el condamnat la moarte în contumacie.

Avocatul care îi reprezenta pe opt dintre inculpați a depus o petiție prin care contesta caracterul politic al crimelor anchetate. El susținea că "atunci când două forțe se confruntă cu o asemenea intensitate încât singura soluție pentru a-și atinge scopurile este, în convingerea lor, recursul la violență, actul terorist și lupta deschisă, până la revoluție rămâne doar un pas. Acțiunile ce sprijină cauza acestei revoluții, în special cele violente, pot fi considerate acte de natură politică..."⁵. Avocatul apărării sugera astfel că doar acțiunile revoluționare au caracter politic. "Dictatura proletariatului, care a câștigat puterea prin violență și nu a reușit să o păstreze decât prin teroare, fusese deja înlăturată la 1 august 1919. Între toamna lui 1919 și începutul lui 1920, acțiunile de natură politică îndreptate împotriva statului, a ordinii economice și sociale, își pierduseră utilitatea. Contrarevoluția izbândise și regimul sprijinit de cei acuzați în cazul Orgovány preluase puterea. Actele comise la Orgovány nu puteau fi motivate sau justificate prin intenții ori scopuri politice. Singura lor explicație este dorința de răzbunare!"⁶

Amnistia acordată de Guvernatorul Horthy în noiembrie 1921 privea actele motivate de "ardoare patriotică" - cu alte cuvinte, actele cu justificare politică - excluzând (cel puțin în intenția ei declarată) infracțiunile de drept comun. Deoarece prescripția extinctivă fusese retrasă în cazul crimelor cu motivație politică evidentă sau al crimelor împotriva umanității, Dr. Nagy, avocatul apărării, încerca să demonstreze că faptele incriminate în acel dosar erau "infracțiuni de drept comun, așa cum arată modul în care au fost săvârșite..., precum și faptul că au fost însoțite de furt, tâlhărie și alte infracțiuni prin care inculpații și-au însușit sume de bani"⁷.

⁵ Nb. IV. 131/1947 (BFL-VII. 5e/20630/I/49), p. 6.

⁶ *Ibid.*, pp. 6-7

⁷ *Ibid.*, p. 7

În formularea acuzațiilor, judecătorii Tribunalului Popular invocaseră în primă instanță actul normativ VII din 1945, potrivit căruia “vor fi pedepsite și declarate imprescriptibile acele crime în urma cărora s-au pierdut vieți omenеști în cursul anului 1919 și după această dată și care au rămas nepedepsite la 25 de ani după contrarevoluție, grație Decretului de Amnistiere no. 59 391/1921. I. M. promulgat la 3 noiembrie 1921, precum și din pricina simpatiei arătate de autoritățile însărcinate cu anchetarea acestor crime, simpatie ce a depășit chiar și limitele fixate prin Decretul de Amnistiere”⁸. (Un raționament legal similar întemeia proiectul de lege Zétényi-Takács adoptat de Parlamentul Ungar în 1991, care statua caracterul imprescriptibil al crimelor amniliate din considerente politice de către regimul comunist, măsură aplicabilă retroactiv, din momentul în care regimul comunist fusese înlocuit de primul guvern liber ales în mai 1990.)

Recursul în procesul regimentelor lui Héjjas a fost înaintat Curții de Apel de pe lângă Tribunalul Consiliului Național al Poporului (TCNP), care a emis sentința pe 25 noiembrie 1948. TCNP a hotărât că incidentele în cauză puteau fi socotite crime de război printr-o încadrare juridică diferită, anume conform art. 11 coroborat cu art. 5, și conform art. 13 coroborat cu art. 2, perspectivă din care acestea deveneau imprescriptibile. Consiliul Național a afirmat în motivația sa că decretul, devenit ulterior lege, prin care Tribunalul Popular fusese înființat, era formulat “astfel încât toți cei care provocaseră sau participaseră activ la catastrofa istorică ce a lovit Poporul Ungar să fie cât mai curând aduși în fața legii”⁹.

Pasajul din lege invocat de Tribunalul Popular definea al doilea Război Mondial, și avea în vedere în mod specific instalarea la putere în 1944 a partidului fascist al Arcașilor Negri

---

⁸ NÜ/13672/5. Sz. 1946 (BFL-VII. 5e/20630/III/49) p. 1.

⁹ NOT. II 727/1'947/9. p. 4. (BFL- VII 5e/ 20630/I/49)

(*Nyilasok*), ca pe o catastrofă istorică. Raționamentul Consiliului Național producea o conexiune între crimele detașamentelor paramilitare comise în 1919, cu aproximativ douăzeci și cinci de ani în urmă, și regimul fascist al lui Szálasi: "Este un adevăr istoric general cunoscut că după înlăturarea de la putere a Dictaturii Proletariatului în 1919... și eșecul tentativei eroice, revoluționare de a elibera clasa muncitoare și alte pături sociale oprimate și de a pune bazele unui sistem politic și economic socialist, patria noastră a intrat în epoca întunecată a contrarevoluției și «terorii albe», consolidată prin sistemul reacționar al lui Horthy care i-a urmat, și care a condus logic, adică printr-o coerență implacabilă, ca și cum ar fi fost vorba de aplicarea riguroasă a unei legi, la subordonarea țării față de politica italiană și germană. Aceasta a fost la rândul ei urmată de intervenția nebunească și nefastă în al doilea Război Mondial și de dezastrul care s-a abătut asupra noastră prin guvernarea criminală și mârșavă a Arcașilor Negri, ale căror atrocități și distrugerii depășesc, prin proporții și metode, capacitatea umană de înțelegere... Prin urmare, este un fapt istoric indiscutabil că nenumăratele crime tipice judecate în acest caz, fie că au fost comise sau coordonate de detașamentele lui Héjjas, fie că au fost doar inspirate de exemplul lor, își au obârșia în mlaștina spurcată și ucigătoare a contrarevoluției, din care și-au tras puterea bestială și natura odioasă"¹⁰.

În procesul din 1947, Procurorul General pune crimele judecate în legătură cu "teoria național-creștină", elaborată la Szeged în 1919 de către guvernul contrarevoluționar provizoriu. "La Ideea de la Szeged se referea Miklós Kállay (pe atunci prim ministru) în discursul său de rău augur din 1943, ca la o doctrină care a anticipat-o cu mai bine de un deceniu pe cea a național-socialismului german și care, în virtutea identității

---

¹⁰ *Ibid.*, p.4

ideologice cu acesta, poate fi considerată una din sursele ei majore. Însuși Adolf Hitler ar fi fost nevoit să recunoască că se inspirase din doctrina de la Szeged. Acesta a fost primul vlăstar al arborelui uriaș al fascismului¹¹. Raționamentul pe care se bizuie acuzația îi prezintă pe Hitler și Szálasi într-un mod care lasă să se subînțeleagă că nu exista o alternativă la fascism după 1919; urmând logica istoriei, evenimentele nu puteau decât să ducă inexorabil la 1944, apoi la 1947 și în cele din urmă la completul de judecată care dezbătea aceste evenimente și consecințele lor. Călăul Mihály Francia Kiss devenea astfel membru al Arcașilor Negri încă din 1919, cu mult înainte ca acest partid să fi fost înființat, fiind încă de pe atunci familiarizat cu ideile politice ale lui Hitler, spre deosebire de compatrioții acestuia, care scăpaseră din vedere că un prunc pe nume Adolf se născuse în 1889. Viziunea asupra istoriei care pare să-i fi inspirat pe magistrați nu e fără asemănare, în stilistica și în logica ei, cu cea exemplificată de cartea lui George S. Berkeley *Vienna and Its Jews*. Vorbind despre sinuciderea Prințului moștenitor Rudolph și a iubitei sale Marie Vetsera, autorul notează: “Celălalt eveniment cu o semnificație aparte pentru evreii vienezi s-a petrecut în 1889 și a scăpat neobservat atât evreilor, cât și gentililor: la trei luni după moartea lui Rudolf, în satul Branau, aflat în apropierea graniței, Alois și Klara Hitler au avut un fiu”¹².

---

¹¹ NÜ 13672/5sz/1947. (BFL- VII. 5e/20630/49) p.1

¹² George S. Berkeley, *Vienna and Its Jews. The Tragedy of Success*, Maddison Books, Cambridge (Massachusetts), 1987, p. 87, *apud* Michael Andre Bernstein, *Foregone Conclusions. Against Apocalyptic History*, University of California Press, 1994, p. 18. În opoziție cu acest tip de raționament apocaliptic, Arthur C. Danto remarca: “Nimeni nu s-a gândit să meargă la mama lui Diderot și să-i spună: «Pruncul născut din tine va fi enciclopedist.»”, Arthur C. Danto, *Analytical Philosophy of History*, Cambridge University Press, Cambridge, 1965, p. 12, *apud* Bernstein, *ibid*.

Pe lângă legătura dintre Szálasi și Iván Héjjas (și crimele comise de Franca Kiss în 1919), procuratura a stabilit și alte corelații între faptele anchetate și fascism. Ancheta sublinia faptul că doctrina național-socialistă a lui Hitler fusese nu numai precedată, ci chiar inspirată de crimele detașamentelor paramilitare. În preambul, procurorul aducea dovezi privind rădăcinile istorice ale acestor detașamente și accentua rolul lor în definirea fascismului european. Discutând traiectoria politică a fostului prim ministru, Gyula Gömbös, procurorul observa: "Căpitanul aghiotant Gyula Gömbös a fost cel care a organizat Armata Națională Horthistă. El servise o vreme în Croația și cunoștea îndeaproape organizația militară secretă *Mâna neagră*, activă în zona balcanică, precum și acoperirea ei oficială, *Narodna Obrana*. Gyula Gömbös și-a înființat propria societate secretă, denumită *Asociația Etelköz* (AEK), urmând același model... Scopul asociației era acela de a înfăptui sfânta treime a Ideii de la Szeged. Sub conducerea fondatorului său, care avea să devină prim ministru, AEK a deținut în secret controlul complet al întregii țări timp de un sfert de secol, cât a durat regimul horthist. Miniștrii, Parlamentul, organizațiile sociale, politice și economice erau doar marionete dirijate de AEK..."¹³.

Astfel, în opinia Procurorului General, crimele comise de formațiunile paramilitare prefigurau teoriile lui Hitler și regimul sângeros al lui Szálasi. În plus, începând cu 1919, membrii acestor formațiuni, Héjjas, Mihály Franca Kiss și Gömbös și cei ai organizației secrete fasciste AEK au ajuns să dețină controlul întregii țări, "deoarece doar celor ce erau ori aveau să devină membri ai *Asociației Etelköz* le era îngăduit să joace un rol cu o oarecare însemnătate în viața politică a Ungariei"¹⁴.

---

¹³ NÜ. 13672/5sz. 1947 (BFL-VII. 5e/20630/49), p. 2.

¹⁴ *Ibid.*, p. 2.

Din chiar momentul înfrângerii Dictaturii Proletariatului, Ungaria a început să fie condusă de fasciști, care dispuneau după plac de ceilalți oameni politici. Stabilind că toate ramificațiile cazului porneau din 1919, adică de la înfrângerea Primei Republici Sovietice Ungare, magistrații au reușit să acrediteze o interpretare a fascismului ca anticomunism, ca și cum apariția fascismului n-ar fi avut alt scop decât să contracareze înaintarea comunismului. Dacă evenimentele din 1919 n-ar fi fost aduse în prim plan cu atâta insistență, ar fi fost dificil ca toate celelalte ținte, victime, alte forțe adverse fascismului să poată fi minimalizate în asemenea măsură.

Motivând respingerea recursului, Consiliul Național al Tribunalului Popular accentua faptul că “« metodele de la Orgovány», precum legarea cu sârmă ghimpată, scoaterea ochilor, jupuirea sau îngroparea de viu, ca și toate celelalte acte odioase, inimaginabile pentru un european, constituie, dacă nu prin proporții, cel puțin prin intenții, un adevărat precedent pentru lagărele de concentrare și camerele de gazare. În cruzimea lor inumană acele detașamente pot fi comparate doar cu haitele SS și cu celulele partidului național-socialist. (...) După douăzeci și cinci de ani de crime săvârșite de acoliții lui Héjjas a fost posibil ca regimurile Sztöjay și Szálasi din 1944 să facă acestei țări onoarea îndoielnică de a putea declara contrarevoluția primul sistem fascist al Europei. Ungaria avea astfel să vină la judecata lumii după cel de-al doilea Război Mondial împovărată de un păcat și de o vină încă și mai mari”¹⁵.

Fragmentele citate trădează o viziune apocaliptică asupra istoriei, a cărei singură concluzie posibilă este actul de acuzare. Prin metodă, dacă nu și prin stil, textul apare ca un echivalent al *flashback*-ului cinematografic sau literar. Michael Andre

---

¹⁵ NOT. II 727/1947/9. pp. 6-7. (BFL-VII. 5e/20630/l/49)

Bernstein, istoric american al literaturii, constată că acest tip de discurs se folosește de procedeul “prefigurării”, o tehnică “în a cărei logică prezentul este întotdeauna valorizat nu în sine, ci ca anticipare a unui viitor deja hotărât... La limită, «prefigurarea» presupune un univers închis, în care toate alegerile au fost deja făcute, în care voința umană se poate manifesta, paradoxal, doar ca supunere sau ca revoltă vană față de un viitor inevitabil”¹⁶. Ca și cum profețiile din Vechiul Testament s-ar referi nemijlocit la evenimente din Noul Testament, neavând alt rol decât să le anunțe pe acestea din urmă, ca și cum la un nivel mai înalt sensul Noului Testament în ansamblul său ar fi acela de a îndeplini promisiunea unei *preparatio evangelica*¹⁷.

La începutul anului 1957 poliția din satul Dunavecse a primit următoarea informație (reproduc declarația din dosarul întocmit de Tribunalul din Budapesta): “ în timpul contrarevoluției [din 1956] Mihály Francia Kiss a fost văzut în regiunea Szabadszállás la volanul unui automobil *Pobeda* de fabricație sovietică, unde s-a întâlnit cu Președintele filialei locale a Comitetului Național contrarevoluționar. Ancheta a arătat că individul care se dădea drept József Kovács din Bodakút și Mihály Francia Kiss erau foarte probabil una și aceeași persoană”¹⁸. Pe 8 martie 1957 Mihály Francia Kiss a fost arestat și închis. Pe 22 martie 1957, Doamna Jenő Rác (născută Erszébet Kalmár) s-a prezentat la sediul poliției din regiunea Csongrad și l-a acuzat pe Mihály Francia Kiss de răpirea și uciderea fratelui ei, Vilmos Kalmár, la Pusztamérges în vara lui 1920. Partea superioară mutilată a trupului lui Kalmár

---

¹⁶ Michael Andre Bernstein, *op. cit.*, p. 2.

¹⁷ A se vedea Amos Funkenstein, “Collective Memory and Historical Consciousness”, în *History and Memory*, vol.1, no. 1, 1989, p. 14.

¹⁸ B. XI. 1789/1957-9 (BFL-VII. 5e/20630/III/49), p. 19.

fusese găsită în pădurea Orgovány, alături de alte cadavre mutilate și decapitate. Procesul deschis împotriva lui Mihály Francia Kiss în acest caz la începutul anilor '20, fusese întrerupt în plină desfășurare ca urmare a amnistiei generale acordate de Amiralul Horthy.

Tribunalul Orașului Budapesta a redeschis dosarul lui Mihály Francia Kiss. Spre deosebire de procesul din 1947, instanța a inclus între acuzații alături de "vătămare corporală gravă și omucidere", "posesia unui buletin de identitate fals, înregistrarea unor date personale false în buletinul de identitate, tentativă de uz de fals, nerespectarea regimului armelor și muniției". Pentru toate aceste crime Tribunalul l-a condamnat la moarte¹⁹. Instanța a stabilit că inculpatul fusese complice la răpirea, torturarea și uciderea a 66 de persoane în 12 incidente separate.

În ochii instanței, procurarea unui buletin de identitate fals și ascunderea pistolului demonstrau că Mihály Francia Kiss nu renunțase la activitățile sale criminale și că exista o continuitate între faptele sale în intervalul dintre 1919 și 1956. "Crimele comise de Mihály Francia Kiss între 1919 și 1920 au fost urmate de altele, după eliberarea Ungariei în 1945... Mihály Francia Kiss a fost și este un individ ale cărui convingeri fasciste nu pot fi tăgăduite"²⁰, au conchis magistrații.

Sentința reliefa chiar mai puternic continuitatea fascismului în Ungaria și rolul central jucat de "teroaarea albă" din 1919 în propagarea fascismului în lume. "...[Francia Kiss a fost unul dintre cei care] s-au raliat mișcării politice care a condus la catastrofele fascismului, nazismului, la cel de-al doilea Război Mondial, la îngrozitoarele atrocități ale Arcașilor Negri și la uciderea a sute de mii de oameni ai muncii".²¹

---

¹⁹ *Ibid.*, p. 1.

²⁰ *Ibid.*, pp. 18-19.

²¹ *Ibid.*, p. 5.

Curtea Supremă a Tribunalului de pe lângă Consiliul Popular (care a avut rolul de curte de apel în cazul Mihály Francia Kiss și care a menținut condamnarea la moarte hotărâtă de primul tribunal) a inversat cronologia prin sentința pronunțată pe 9 august 1957, afirmând că încă din 1919 detașamentele paramilitare puteau “pretinde în mod îndreptățit că deschiseseră drumul pentru fascismul lui Hitler și crimele odioase ale regimului Szálasi... Aceste atrocități cu caracter fascist, care au dat semnalul pentru teroarea fascistă și au împins țara în al doilea Război Mondial, sunt verigile de legătură ale aceleiași istorii, în aceeași măsură în care crimele îngrozitoare ale Arcașilor Negri nu sunt doar asemănătoare, în forma lor, cu actele de vandalism comise în octombrie 1956 [revoluția din 1956], ci sunt parte integrantă a luptei acerbe a fostelor clase conducătoare... Prin urmare, crimele comise de Mihály Francia Kiss trebuie considerate crime de război, dar nu pentru că țara s-ar fi aflat în stare de război în momentul comiterii lor, cum a dat de înțeles instanța în prima sa hotărâre, ci pentru că nu pot fi separate de cauzele catastrofei istorice care a lovit națiunea maghiară după înfrângerea glorioasei Republici Sovietice Ungare [în 1919] și instaurarea pentru o perioadă de 25 de ani a regimului fascist al lui Horthy, conducând direct la dezastrul implicării Ungariei în cel de-al doilea Război Mondial și la dictatura criminală a lui Szálasi.”²² Întorsături de frază precum “puteau pretinde în mod îndreptățit că deschiseseră drumul pentru fascismul lui Hitler și crimele odioase ale regimului Szálasi” ne fac să ne întrebăm cum ar fi fost privit locuitorul unui burg german care ar fi alergat pe străzile orașului, strigând: “A început Războiul de Treizeci de Ani!”²³.

---

²² Nbf. II. 5123/1957/14 (BFL-VII. 5e/20630/49), pp. 2 și 8-9.

²³ Michael Andre Bernstein, *op. cit.*, p. 26. A se vedea și modul în care Habermas a formulat aceeași idee: “Propoziția «Războiul de

În 1957 instanța a considerat de datoria sa să identifice și să dovedească legătura dintre “teroarea albă” din 1919 și așa-numita “a doua izbucnire a terorii albe”, contrarevoluția din 1956. Cazul lui Mihály Francia Kiss a servit drept punte de legătură între momentele 1919, 1944 și 1956, devenind un element decisiv în explicarea izbucnirii contrarevoluției. “Actele de teroare de tip fascist comise de Iván Héjjas și Mihály Francia Kiss, ale căror proporții și amploare au crescut în timp, au pregătit terenul pentru mișcarea internațională cunoscută sub numele de «fascism», care s-a manifestat inițial prin oprimarea și exterminarea a milioane de oameni și apoi a azvârlit lumea în Catastrofa celui de-al doilea Război Mondial (sic!). Contrarevoluția maghiară a devenit leagănul fascismului și, prin schilodirea spiritului uman, a condus în linie dreaptă la dezastrul ce a lovit Ungaria la 23 octombrie 1956... Dovezile detaliate și indiscutabile pe care se sprijină demonstrația se regăsesc în actele criminale și uciderile în masă comise de fasciștii maghiari în 1944, după cum ele se văd cu claritate în nelegiurile contrarevoluționarilor de la 23 octombrie 1956, menite să îi îngenuncheze pe fiii devotați ai Republicii Populare Ungare. Crimele înfiorătoare precum jupuirea de viu, tăierea organelor sexuale și alte asemenea acte comise la Orgvány, Iszák și în regiunea Kecskemét în 1919 nu le erau necunoscute celor ce au dat dovadă de aceeași cruzime bestială în sediul din Budapesta al Partidului Arcașilor Negri. Călăii și torționarii martirilor din Piața Republicii [în fața sediului Partidului

---

Treizeci de Ani a început în 1618» presupune ca cel puțin acele evenimente relevante pentru desfășurarea războiului până la Pacea din Westphalia să se fi petrecut deja, evenimente pe care nimeni nu le-ar fi putut relata în momentul în care războiul a izbucnit”. Jürgen Habermas, “A Review of Gaddamer’s *Truth and Method*”, în Fred R. Dallmayr, Thomas A. McCarthy (eds.), *Understanding and Social Inquiry*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 1977, p. 346.

Comunist, unde, pe 30 octombrie 1956, a avut loc singurul masacru al comuniștilor din timpul revoluției] sau din fața sediului poliției din Miskolc [un alt loc unde s-a vărsat sânge] au folosit aceleași metode sălbatice ca și Mihály Francia Kiss și acoliții săi în 1919. Din toate acestea rezultă că fărădelegile lui Mihály Francia Kiss și Iván Héjjas de acum 38 de ani sunt strâns corelate cu ultimul val de violență fascistă , ale cărui izvoare sunt de căutat în istoria Ungariei”²⁴ ,

În decizia sa privind vinovăția acuzatului și consecințele faptelor incriminate, curtea a afirmat că “Mihály Francia Kiss a fost unul dintre cei mai cruzi contrarevoluționari din toate timpurile”. “Crimele lui deschid un lung șir de vărsări de sânge, din ele s-a întrupat monstrul numit mai târziu fascism. Comportamentul său și-a pus amprenta pe un sfert de secol de fascism horthist și a inspirat acțiunile organizațiilor subterane ale mișcării contrarevoluționare din perioada construirii socialismului ; același spirit a răbufnit cu sălbăcie în ziua sinistră a contrarevoluției, pe 23 octombrie 1956. Sămânța aruncată de Mihály Francia Kiss și bandele sale în 1919 a dat rodul hidos al contrarevoluției din 1956. Fiara dezământată și sângeroasă a scos același răcnet feroce în 1919 și 1956, iar legătura se află în persoana și cugetul lui Mihály Francia Kiss”²⁵ .

Chiar la o analiză sumară a textului, e evident că invocarea “terorii albe” din 1956 nu era doar o figură de stil. Continuitatea istorică caracteriza atât latura pozitivă cât și pe cea negativă a sentinței, căci, așa cum stabilise Tribunalul din Budapesta în 1957, istoria era continuă și de cealaltă parte. “În octombrie 1918 în Ungaria a izbucnit revoluția proletariatului. Formația imperialistă austro-ungară s-a prăbușit și s-a spart în fărâme. Astfel a început procesul prin care, după multe decenii de luptă

---

²⁴ B. XI. 1798/1957-9. (BFL-VII. 5e/20630/49), p. 8.

²⁵ *Ibid.*, p. 32

crâncenă, națiunile au reușit în cele din urmă să-și câștige libertatea și să instaureze democrațiile populare. Calea n-a fost ușoară... ”²⁶.

În interpretarea pe care se întemeia sentința, mersul istoriei fusese mai întâi întrerupt de “teroarea albă” din 1919, care a împins forțele progresiste în clandestinitate. În 1945, după victoria Uniunii Sovietice și a claselor muncitoare, forțele fasciste și-au continuat activitățile în ilegalitate (așa cum făcuse *Mâna Neagră* croată la vremea sa), pândind clipa în care puteau ieși din nou la suprafață. Ocazia așteptată a apărut în octombrie 1956. “Adevărul despre faptele de pe 23 octombrie a ieșit la lumină pe 30 octombrie [când clădirea Partidului Comunist din Piața Republicii din Budapesta a fost asediată de contrarevoluționari]. Mârșăvia, încă ascunsă pe 23 octombrie, s-a dat în vileag pe 30 octombrie. La 30 octombrie ceasurile au bătut începutul funestului carnaval . Am fost martorii clipei când contrarevoluția și-a descoperit chipul”, scriau Ervin Hollós și Vera Lajtai, apologeți ai restaurației comuniste de după 1956, în cartea *Piața Republicii, 1956*²⁷.

În intenția autorilor săi, András Berkesi și György Kardos, *thriller*-ul istoric comunist *Lăncierii* trebuia să ilustreze și să popularizeze teoriile care inspiraseră decizia instanței , adică teoriile istoriografiei comuniste oficiale. Cartea, retipărită în nouă ediții, care a inspirat un scenariu de film și și-a păstrat popularitatea și după 1990, povestește aventurile unui anume Maior Rajnaj (pe numele său adevărat István Korponay), din momentul cooptării lui de către detașamentele “albe”, trecând prin hibernarea “Lăncierilor” începând cu 1944, și ajungând la reactivarea și ieșirea din clandestinitate a organizației în 1956. “Lăncierii” din carte sunt o grupare paramilitară, ale cărei

---

²⁶ *Ibid.*, p. 3.

²⁷ Budapesta, Editura Kossuth, 1974, p. 318 și p. 197.

trăsături respectă în detaliu modul în care istoriografia comunistă descria *Asociația Etelköz*. Personajul Ákos Rajnáj este limpede inspirat de Iván Héjjas. Pentru autorii cărții contrarevoluția este rezultatul unei conspirații internaționale imperialiste, sprijinită de către forțele subterane ale “terorii albe”, ceea ce legitima intervenția militară sovietică în sprijinul comuniștilor maghiari. (Potrivit cărții, “Lăncierii” au fost instruiți de fasciștii germani și maghiari să rămână pe loc ca sabotori în hibernare, comportându-se ca și cum ar fi cetățeni obișnuiți și leali până când momentul va fi prielnic pentru o lovitură armată a contrarevoluției.)²⁸. Romanul n-ar fi putut fi scris fără colaborarea Ministerului de Interne, a Serviciilor Secrete și a activiștilor Secției de Propagandă și Agitație a Partidului Comunist, fiind evident că autorii au avut acces la documente confidențiale despre „Lăncierii” din arhiva secretă a Ministerului de Interne²⁹. Consultarea acestor documente a fost înlesnită de faptul că autorii lucraseră în Departamentul de Contraspionaj militar și politic al Ministerului înaintea debutului lor literar³⁰.

---

²⁸ E destul de dificil să stabilim retrospectiv care dintre elementele acestei povestiri se bazează pe documente istorice și care au fost inventate de scribii regimului. În ciuda faptului că o mare parte din istoria “Lăncierilor” provine din texte redactate pentru diferitele procese publice din anii ‘50, multe dintre victimele acestora au pretins după 1989 că fuseseră acuzate și judecate pentru acțiuni politice reale, și nu pentru vini imaginare, că luaseră realmente parte la rezistență și că respectivele “crime” nu erau produsul imaginației unor anchetatori, procurori sau romancieri comuniști. Mărturiile acestor partizani retroactivi fac să se clatine pământul sub picioarele istoricului.

²⁹ În toamna lui 1997, toate exemplarele aflate în Biblioteca Publică Centrală din Budapesta au fost scoase din bibliotecă.

³⁰ Generalul Béla Király a avut bunăvoința să-mi împărtășească informațiile sale despre „Lăncierii”: la sfârșitul lui 1944, când armata sovietică intrase deja în țară, el a fost abordat de câțiva dintre ofițerii lui Szálasí, care i-au oferit comanda organizației secrete a „Lăncierilor”, pe cale să fie pusă pe picioare. În opinia Generalului

În viziunea regimului comunist restaurat după '56, contrarevoluția era o prelungire, sau mai curând o reiterare a contrarevoluției din 1919. "Teroarea albă" din 1919, așa cum a fost prezentată în condamnarea Tribunalului Popular și în verdictul dat de Curtea Populară în 1947, premergea fascismului; mai exact, ea reprezenta o formă incipientă de fascism. Contrarevoluția din 1956 își avea rădăcinile în fascism. În această interpretare a istoriei, momentele 1919, 1944 și 1956 erau legate printr-un fir continuu. Mihály Francia Kiss personifica logica acestei continuități istorice. Deși câțiva martori pretindeau că îl văzuseră pe fostul terorist "alb" la volanul automobilului *Pobeda*, îndreptându-se către locul întâlnirii cu președintele organizației locale a Consiliului Popular, Mihály Francia Kiss, criminalul care trăise ascuns în coliba unui paznic undeva în Marea Câmpie a Panoniei, între 1945 și 1957, când fusese arestat, nu putea fi prezentat în mod convingător drept unul dintre autorii monstruoaselor crime ale contrarevoluției. Era nevoie de o legătură mai elocventă.

La 14 martie 1957, la opt zile după ce Mihály Francia Kiss a fost reținut și la două zile după publicarea știrii despre arestarea lui, în cotidianul oficial al Partidului Comunist, *Népszabadság*, a apărut un articol cu titlul "Urmașul lui Mihály Francia Kiss a fost arestat". Era vorba despre arestarea lui Béla

---

Király, care servise după 1930 în diferitele armate ale Ungariei și care a fost numit în 1956 comandantul suprem al armatei revoluționare, organizația „Lăncierilor” nu era o scorneală a propagandei de după 1956. Era probabil vorba de o organizație secretă activă încă de la începutul anilor '20, în special în Transilvania, implicată în operațiuni de spionaj și sabotaj. Generalii fasciști sperau ca „Lăncierii” să-și continue activitatea, de data aceasta în dauna armatei sovietice. Generalul Király, membru al Parlamentului Ungar după 1990, a declinat oferta, întrucât situația i se părea fără ieșire în 1944, și s-a pus la dispoziția celeilalte tabere, oferindu-și serviciile armatei sovietice în ofensivă.

Francia, “urmașul” infamului terorist (natura legăturii de rudenie dintre cei doi devenea neclară prin utilizarea acestui termen), suspectat de a fi pătruns prin efracție în incinta unei băcănii în zilele contrarevoluției, însoțit de alți criminali de drept comun. Béla Francia avea să fie condamnat la patru ani de închisoare. (După 1963 el a fost reabilitat, întrucât a arătat cu probe inatacabile că i-ar fi fost imposibil să se afle la locul faptei în momentul în care magazinul a fost spart. De asemenea, s-a demonstrat că nu exista nici o legătură de rudenie între el și Mihály Francia Kiss. Nu era nici măcar “urmașul” vreunui membru al familiei acestuia. Marea lui neșansă a fost aceea de a purta același nume de familie.) Arestarea lui Béla Francia, publicarea știrii, procesul și condamnarea lui au reprezentat veriga ce lipsea din istoria care începuse în 1919. Dacă teroristul “alb” era fizic incapabil să comită singur toate faptele odioase ce i se imputau, altfel stăteau lucrurile cu urmașul lui, căci sângele apă nu se face, nici măcar sângele ce pătează mâinile unui criminal.

În decursul proceselor Mihály Francia Kiss a fost progresiv transformat într-un arhetip al fascistului: fascistul care luase parte la întreaga afacere, care se ascunsese și supraviețuise în clandestinitate (așa cum *Mâna Neagră* se ascunsese sub numele de *Narodna Obrana*). În tot acest timp, firea lui rămăsese neschimbată. El nu făcuse altceva decât să aștepte momentul potrivit pentru a arăta lumii adevăratul chip al fascismului. Semnificația crimelor lui Mihály Francia Kiss transpare doar pe fondul evenimentelor îngrozitoare ce le-au urmat, mai ales după 1956. Prin sentința tribunalului, un anticomunist nu putea fi, prin definiție, altceva decât un fascist.

Conform acestei viziuni, fasciștii erau anticomuniști înainte de a fi orice altceva. Evenimentele ulterioare primului Război Mondial făceau parte din istoria luptei neîntrerupte dintre cele

două forțe, confruntare cum nu se poate mai clară în vremea “terorii albe” din 1919. Comuniștii au fost întotdeauna dușmanii de moarte ai fascismului, chiar dacă identitatea victimelor fascismului sugera altceva. Adevărata menire a fascismului era nimicirea comunismului. De cealaltă parte, comunismul era singura armă împotriva fascismului, singurul adversar disciplinat și dârz, capabil să se opună forțelor întunericului.

“Miklós Horthy și ofițerii strănși în jurul lui declarau sus și tare că vina pentru ruina Ungariei, revoluția din 1919 și mutilarea țării după primul Război Mondial o poartă socialiștii marxiști - cu alte cuvinte, bolșevicii și evreii -, ceea ce era pentru ei unul și același lucru. Horthy însuși, prietenul său, generalul german Ludendorff, și protejatul acestuia (sic!), Adolf Hitler, credeau cu tărie în elucubrațiile antisemite și antisocialiste din broșura *Protocoalele Înțelepților Sionului*, editată de profesorul rus Nilush în 1903, la cererea șefului *Okhranei*, poliția secretă a Țarului. După Revoluția Rusă cartea a circulat prin Europa, răspândită de nimeni alții decât ofițerii implicați în contrarevoluția rusă. Broșura a devenit un fel de biblie pentru Horthy, ofițerii săi și oamenii politici din anturajul său. Acesta a fost imboldul pentru Gyula Gömbös, István Zadravetz și ceilalți contrarevoluționari de la Szeged, care au lansat cea mai deșănțată propagandă cu scopul de a inocula poporului ura față de tot ce însemna stânga, sau –ceea ce pentru ei era același lucru – față de evrei”³¹. Procuratura a considerat oportun să amintească faptul că antisemitismul forțelor contrarevoluționare maghiare își avea sursa în textul răspândit de poliția secretă a Țarului, *Okhrana*, dușmanul de moarte al bolșevicilor, mai precis de ofițerii care luptaseră împotriva Revoluției bolșevice. Protejatul prietenului lui Horthy, Adolf Hitler, se inspirase și el din această carte; e drept, mai târziu

---

³¹ NÜ. 1372/5. sz./1946 (BFL-VII. 5e/20630/III/49), p. 2.

decât conducătorii contrarevoluționarilor maghiari. (Hitler devenea astfel el însuși protejatul lui Horthy.)

În sentința pronunțată în 1957, Curtea Supremă din Budapesta definea esența antisemitismului fascist într-un mod mai răspicat și mai limpede: "Forțele imperialiste din toate țările au înțeles că întărirea dictaturii proletariatului pune în pericol capitalismul și înaintarea imperialismului și au recurs la cele mai josnice mijloace pentru a anihila mișcările ce urmăreau progresul maselor pe calea democrației și pentru a menține puterea claselor superioare. Animați de acest țel, mai ales în condițiile de atunci din Ungaria, ele au descoperit că stratagema cu cei mai mulți sorți de izbândă consta în a deturna sensul luptei de clasă și în a o transforma într-un conflict religios. Datorită politicii duse la acea vreme de Austria, pe lângă conflictul dintre națiuni care devenea tot mai acut în provinciile Imperiului Austro-Ungar, autoritățile monarhice au avut grijă ca așa-numita chestiune evreiască să înfierbânte neîncetat spiritele. În timp, dezbinarea religioasă s-a dovedit deosebit de utilă în zădărnicierea oricărei mișcări democratice în rândul clasei muncitoare, deoarece pierderea războiului și evenimentele ce au urmat au fost puse pe seama evreilor din Ungaria, iar atacurile împotriva stângii au fost și ele folosite pentru a alimenta ura împotriva evreilor"³².

În structura acestei argumentații, nu evreii sunt adevăratele victime. Dimpotrivă, persecuțiile îndurate de aceștia aveau rolul de a "deturna sensul luptei de clasă transformând-o într-un conflict religios", de a deruta "masele". "...indivizii dubioși adunați la Szeged... afirmă deschis că Ungaria a pierdut războiul și s-a destrămat din pricina comuniștilor, iar comunismul a fost inventat de evrei; astfel se demonstra că

---

³² B. XI, 1798/1957-9 (BFL-VII. 5e/20630/III/49), p. 4.

„Întraga strategie politică a contrarevoluției urmarea smulgerea din rădăcini a puterii proletariului”³³. Contrarevoluția, adică fascismul - echivalență stabilită prin sentințe judecătorești și prin textele istoricilor comuniști - îi asocia pe evrei și bolșevici pentru a ascunde adevărata sa natură și activitate, care era, în interpretarea curții comuniste, nimic altceva decât anticomunismul, lupta împotriva unicilor apărători ai clasei muncitoare. Cu alte cuvinte, evreii au fost folosiți de fasciști doar pentru a dezorienta muncitorimea, pentru a o îndruma într-o direcție greșită și pentru a o ține sub control mai ușor³⁴. „Antisemitismul, care teoretic nu poate fi conciliat cu ideologia creștină, s-a manifestat cu asemenea evidență în nelegiuirile detașamentelor lui Héjjas, în cruzimea lor proto-fascistă, încât aceste detașamente deveneau aliatul natural al grupărilor fasciste în atacurile barbare din anii '40. În virtutea asocierii dintre termenii «evreu» și «bolșevic» în propaganda fascistă, fiecare evreu era un dușman care trebuia nimicit”³⁵.

În vestul Europei, la scurtă vreme după al doilea Război Mondial, o nouă istorie a războiului a fost țesută în jurul mitului

---

³³ *Ibid.*, p. 5.

³⁴ „Cei care încearcă și astăzi să propage ideile antisemitismului vor să distragă atenția opiniei publice de la actele de sabotaj ale susținătorilor ordinii pseudo-feudale, cea a marelui capital și a reacțiunii în general. De aici vin toate dificultățile pe care le întâmpinăm în prezent”. Am citat din intervenția lui Erik Molnár - foarte cultivatul candidat la posturile de director al Institutului de Istorie al Academiei Maghiare de Știință, de Ministru al Afacerilor Externe și în cele din urmă de Ministru al Justiției în anii '50 - la una din foarte rarele dezbateri publice de după război inițiate de Academia Politică a Partidului Comunist Maghiar. *A zsidókérdés Magyarországon* (Chestiunea evreiască în Ungaria), Budapesta, Szikra, 1946, p. 16

³⁵ NŪ. 13672/5. Sz./1946 (BFL-VII. 5e/20630/III/49), p. 6

unei rezistențe anti fasciste la scară națională³⁶. În jumătatea sovietică a Europei, comunismul a preluat retrospectiv monopolul rezistenței. În vest se susținea că doar câteva persoane sau grupuri, ușor identificabile și mai curând periferice, au colaborat cu națistii, adică cu germanii care, în logica acestui mit constituit la puțină vreme după 1945, erau principalii, dacă nu cumva și singurii vinovați pentru crimele înfiorătoare ale celui de-al doilea Război Mondial³⁷. Germanii au fost judecați în procesele de la Nürnberg. Acuzarea a probat vina germană. Sentința a confirmat această viziune asupra istoriei. ("Tribunalul militar de la Nürnberg avea sarcina de a-i judeca pe criminalii germani de război de «cel mai înalt nivel»"³⁸.) Al doilea Război Mondial a început din vina germanilor; ei dăduseră tonul jafului și crimelor în întreaga Europă. Vinovații trebuiau găsiți în rândurile cetățenilor Germaniei, țară ce era pe punctul de a dispărea, care nu mai exista în fapt, fiind alcătuită din câteva zone de ocupație, și care avea să fie curând împărțită în două entități distincte, alipite la două lumi distincte.

Partidele comuniste din Europa occidentală au jucat un rol important în constituirea ficțiunii istorice a rezistenței naționale generalizate. Antifasciștii comuniști se puteau astfel

---

³⁶ "Când a început căutarea adevărului, formele de rezistență au fost exaltate, iar formele de colaborare au fost tănuite...", Natalie Zemon Davis, "Censorship, Silence and Resistance: The "Annales" During the German Occupation of France", în *Litteraria Pragensia*, vol. 1, no. 1, 1991, p. 21.

³⁷ Despre mitul rezistenței antifasciste la scară națională în vestul Europei, a se vedea Tony Judt, "The Past Is Another Country: Myth and Memory in Postwar Europe", în *Daedalus*, no. 3, 1992, pp. 83-118, în special pp. 90-108.

³⁸ M. Cherif Bassiuni, *Crimes Against Humanity in International Law*, Martin Nijhof Publishers, Dordrecht, 1992, p. 245.

integra majorității naționale sau deveni chiar avangarda ei, cum s-a întâmplat în Italia sau Franța. Nu e o întâmplare că în Italia primul proiect al decretului de amnistie a fost elaborat, în 1946, de Palmiro Togliatti, Secretar General al Partidului Comunist Italian. Până la sfârșitul anilor '70, iar în unele țări până la finele anilor '80 și la destrămarea și prăbușirea regimurilor comuniste, aproape nici o țară nu a procedat la o analiză critică sau autocritică a istoriei rezistenței naționale în partea vestică a continentului european³⁹.

În jumătatea estică a Europei, comuniștilor le era rezervat în exclusivitate rolul de participanți la rezistența antifascistă, rol atribuit de istorii scrise tot de către comuniști, în condițiile în care istoriografia oficială stabilea că fascismul se născuse ca o ripostă la comunism. Acordarea rolului de victimă altcuiva decât unui comunist era doar o stratagemă murdară a fasciștilor, o încercare străvezie de a răspândi minciuna, „nimic altceva

---

³⁹ “O tăcere care s-a instaurat în zilele Ocupației și care a persistat după Eliberare a fost tăcerea cu privire la evrei. Abia în ultimul număr pe 1947 din *Annales* au fost recenzate două cărți despre istoria poporului evreu, cărora nu le-a urmat mai nimic până la alte două eseuri în 1957. Omisiunea aceasta era de natură conceptuală mai degrabă decât practică. În 1945, când Febvre a propus editorilor de la Gallimard o monumentală lucrare în șaptezeci și șapte de volume despre starea Franței, articolul intitulat «*Sémitisme et l'antisémitisme*» figura la rubrica «*Quelques virus*», dar la rubrica «*Quelques forces*», în care își propusese să includă cărți despre «*nouritures chrétiennes*» și «*le protestant français*», nu apăreau titluri de cărți despre evrei. Abia în preajma lui 1953, Febvre a conceput un «*bel ensemble*» format din trei părți: «*un protestant français*», «*un catholique français*» și «*un israélite français*». Categoria «evreu» pare să fi fost atât de încercată de conotațiile negative ale excluderii în timpul Ocupației, încât a durat mult timp ca acest termen să-și recapete semnificația pentru cercetarea istorică și în afara comunității intelectuale evreiești, înlocuindu-l pe cel elevat și asimilaționist de «israelian». Natalie Zemon Davis, op. cit., p. 22.

decât arma folosită de clasa conducătoare pentru a-și aservi clasa muncitoare germană...”, cum spuneau manualele de istorie est-germane⁴⁰. Fasciștii au încercat să-i nimicească pe comuniști, singurii lor adversari. (Manualele de istorie de după 1945 dădeau o explicație confuză, învăluită în mister, Pactului Ribbentrop-Molotov, prezentat ca indiciu al naivității și credulității sovieticilor, consecință a înclinației lor naturale către pace. Clauza secretă a pactului nu era nici măcar menționată, o alianță între fascism și comunism fiind de neconceput dacă se luau în considerare istoria relației lor antagonice și divergențele de doctrină.) Așa se explică, măcar în parte, faptul că evreii au dispărut de pe lista adevăratelor victime ale fascismului. Astfel putem înțelege triumphiul crestat în piatră la Birkenau pentru a-i diferenția pe prizonierii politici de ceilalți deținuți comemorați acolo, precum și faptul că inscripțiile de pe pietrele de mormânt de la Auschwitz ridicate în vremea regimului comunist din Polonia subliniau martiriul unui număr neverosimil de mare de prizonieri politici⁴¹. Și iată cum se face că în ediția care aniversa douăzeci și cinci de ani de la eliberarea prizonierilor de la Auschwitz, ziarul evreilor din Ungaria, *Új Élet* (“Viața nouă”), relatează: “Delegația l-a așteptat la intrarea în lagăr pe primul ministru [polonez] Jozef Czyrankiewicz, pe haina căruia foștii săi tovarăși de detenție au prins insigna de prizonier politic, triumphiul în care era trecută cu roșu litera P”⁴². Așa se explică și declarația pe care Comitetul Național Executiv al Comunității Evreiești din Ungaria

---

⁴⁰ A se vedea Angelika Timm, *Jewish Claims Against East Germany. Moral Obligations and Pragmatic Policy*, Central European University Press, Budapesta, 1997, p.39

⁴¹ A se vedea James E. Young, *The Texture of Memory. Holocaust Memorials and Meaning*, Yale University Press, New Haven, 1993, p. 141

⁴² *Új Élet*, 1960, 1 februarie, p. 1

a fost constrâns să o facă în 1951: "Între cei care sunt siliți să părăsească orașele și să se mute la țară nu se află în acest moment nici un coreligionar al nostru, nu există nici un caz în care deportarea să fie justificată de apartenența la confesiunea noastră. Contrar zvonurilor, cei deportați sunt acei foarte bogați comercianți, proprietari de fabrici și terenuri care s-au bucurat de privilegii de pe urma regimului fascist al lui Horthy, regim cunoscut în întreaga lume pentru persecuțiile la care i-a supus pe evrei, un regim pe care cei deportați acum l-au sprijinit financiar și moral până la catastrofa celui de-al doilea Război Mondial"⁴³.

Relatând desfășurarea procesului Eichmann, corespondentul postului Radio Europa Liberă la Tel Aviv nota că "Guvernele din Europa de Est sunt gata să sprijine guvernul israelian în pregătirea procesului Eichmann, în măsura în care scopul acestui proces nu se limitează la investigarea crimelor comise de naziști împotriva evreilor". Un diplomat est-european intervievat de același reporter sublinia faptul că "democrațiile populare nutresc speranța că procesul Eichmann va aduce lumină asupra actelor comise de toți fasciștii, fără a-i uita pe neo-naziștii din Germania Federală de astăzi"⁴⁴. Conform istoriografiei comuniste, fascismul luase continuu amploare nu numai de la începutul secolului până în pragul celui de-al doilea Război Mondial, ci și după aceea, evoluție ce putea fi împiedicată doar prin victoria finală a comunismului în întreaga lume. Într-un articol tipărit în șase părți în cotidianul Partidului Comunist în perioada procesului de la Tel Aviv, doi scribi devotați partidului, László Szabó și István Pintér, deconspirau faptul că aghiotanții maghiari ai lui Eichmann ar fi trecut în slujba serviciilor secrete din Germania Federală și America și

---

⁴³ *Magyar Nemzet*, 17 iulie 1951, p. 2

⁴⁴ Open Society Archives (OSA), 300/40/12371.

aduceau dovezi pentru legătura directă dintre *Endlösung* și manipulările anti comuniste practicate în Occident după război.⁴⁵

Ofițerii unguri care conduseseră în al doilea Război Mondial unități militare anti fasciste care nu se aflau sub controlul comuniștilor, nu au fost admiși în Uniunea Partizanilor decât la sfârșitul anilor '80 și nu li s-a acordat Medalia Libertății, rezervată celor ce participaseră la rezistență. Lupta dusă de Batalionul Görgey, de KISKA sau de Regimentul de Voluntari Buda (grupări militare ale rezistenței anti fasciste independente de rezistența comunistă) era îndeobște trecută sub tăcere. Istoriografia comunistă maghiară nu reprezenta o excepție în Europa de Est, cel puțin în privința modului în care descria lupta comuniștilor împotriva fascismului. În Iugoslavia lui Tito "manualele stăruiau asupra dihotomiei, simplificată dogmatic, între «revoluționari» (altfel spus, partizani) și «contrarevoluționari» (de la ustașii croați și cetnicii sârbi până la «colaboraționiști» și guvernele «burgheze» în exil) rezervând, firește, primei categorii nu doar legitimitatea politică ci și virtuțile «binelui». O altă tendință tipică a acestor manuale era aceea de a "de-etniciza" cel de-al doilea Război Mondial pe pământ iugoslav, descriind evenimentele din perspectiva "luptei de clasă", ca pe un război între partizanii comuniști și toate soiurile de "burghezie", neglijând astfel dimensiunea etnică a războiului și caracterul lui de război civil... Conform unei astfel de abordări "burghezia, fie ea sârbă, croată ori slovenă, purta vina violentelor conflicte etnice și a crimelor de război..."⁴⁶. În Republica Democrată Germană Partidul

⁴⁵ "Dr. Höttl, campionul supraviețuirii", în *Népszabadság*, 25 iunie 1961.

⁴⁶ Wolfgang Höpken, "War, Memory and Education in a Fragmented Society: The Case of Yugoslavia", conferință ținută la seminarul *Remembering, Adapting, Overcoming: The Legacy of World War Two in Europe*, Universitatea din New York, 24 - 27 aprilie 1997, p.14

Socialist Unit își întemeia legitimitatea pe lupta îndelungată dintre forțele fascismului anti comunist (“cea mai înaltă treaptă a imperialismului”) și comunismul german anti fascist. Istoriografia oficială din RDG producea un Holocaust “fără evrei”⁴⁷, ca și cum doar Ernst Thälmann, secretarul Partidului Comunist German, fusese ucis la Buchenwald, ca și cum, în memoria est-germană, victimele fascismului fuseseră întâi de toate comuniștii. În expoziția prezentată în lagărul de concentrare de la Buchenwald aveau întâietate prizonierii politici, în vreme ce victimele din rândurile evreilor erau lăsate într-un con de umbră, iar celelalte categorii persecutate, precum romii sau homosexualii, nu erau nici măcar menționate. Vina individuală, răspunderea pentru faptele săvârșite în trecut era absolută prin acest sacrificiu colectiv al comuniștilor în lupta lor împotriva fascismului. Din perspectivă est-germană, confruntarea dintre Republica Democrată Germană și Republica Federală Germană, burgheză, era imaginată ca o prelungire a războiului dintre comuniști și “urmașii” fascismului. În Bulgaria procesele pentru crime de război inițiate de Frontul Patriei neglijau distincția dintre cei ce se puseseră în slujba germanilor, așa-numiții “prieteni ai Occidentului”, și democrații cu vederi anti comuniste⁴⁸.

După ce războiul a luat sfârșit, atât criminalii cât și victimele au ales să uite, să lase în urmă amintirile teribile ale trecutului. Din dorința de a spori anvergura propriului rol în lupta împotriva fascismului, Partidul Comunist i-a evacuat pe evrei din istoria lagărelor de concentrare, iar apoi le-a oferit șansa de a se putea declara anti fasciști cu condiția să-și abandoneze

---

⁴⁷ A se vedea Angelika Timm, *Jewish Claims Against East Germany. Moral Obligations and Pragmatic Policy*, Central European University Press, Budapesta, 1997, p. 40.

⁴⁸ A se vedea Tony Judt, *op. cit.*, p. 91.

identitatea iudaică. Marea majoritate a evreilor din Europa Centrală trecuse printr-un proces de asimilare înainte de izbucnirea războiului. (Conform ultimului recensământ dinaintea primului Război Mondial aproape 75% dintre evreii unguri considerau că aparțin națiunii maghiare, de pildă.) Mulți evrei s-au confruntat cu identitatea lor iudaică doar în momentul în care au fost siliți să poarte steaua galbenă a lui David, în ghetouri sau lagăre de concentrare. Pentru aceștia, a fi evreu nu însemna altceva decât condiția de victimă, înfometare, suferință, pierderea rudelor, camere de gazare și alte torturi inimaginabile. Mulți dintre ei erau descumpăniți de recent descoperita lor identitate iudaică, dar, țineau, bineînțeles să se opună în mod decis fascismului⁴⁹.

De cealaltă parte, majoritatea celor ce purtau, prin participare sau prin complicitate, vina genocidului, sperau că loialitatea față de sistemul comunist le-ar putea garanta impunitatea. În retorica multora dintre conducătorii Partidului Comunist Ungar reveneau stăruitor formulări ca “ultimii aliați ai lui Hitler” sau “un popor fascist”, ce stigmatizau, în funcție de necesități politice curente, fie fostele clase conducătoare, fie societatea maghiară în ansamblu. Era o manieră de a avertiza că trecutul poate oricând furniza fapte, dacă se va ivi vreodată nevoia ca oamenii să fie pedepsiți pentru trecutul lor. Opozanții stalinismului, judecați în procesele publice din anii '40 și '50, erau acuzați aproape întotdeauna de fascism sau de colaboraționism, pentru fapte comise înainte sau după 1945.

---

⁴⁹ “Ce trebuie să credem despre acei așa-numiți sioniști socialiști, care își imaginează cea mai evoluată formă de organizare socială - societatea socialistă, pornind de la legile unui popor semi-nomad de păstori?... Singura soluție, în spirit progresist, a «problemei evreiești» în Ungaria este deplina asimilare a evreilor. Doar această cale va conduce la dezvoltare democratică și la eliminarea acelor fapte (sic!) din care se nutrește propaganda antisemită”. Erik Molnár, *op. cit.*, p. 17.

Capetele de acuzare în procesul pogromului de la Kunmadaras din 1946 (în care au fost uciși evreii tocmai eliberați dintr-un lagăr de concentrare) trădau faptul că procuratura și instanța transformaseră cazul dintr-o versiune modernă a prigoanei medievale a evreilor suspectați de vărsare de sânge creștin în ritualurile lor, într-o conspirație antidemocratică, fascistă și, desigur, anticomunistă⁵⁰.

Pentru magistrații, și mai ales pentru Tribunalele Poporului care au judecat criminali de război, *in extremis veritas*. E de înțeles că în fața crimelor îngrozitoare săvârșite de Mihály Francia Kiss - torturarea și uciderea a cel puțin șaiszeci de oameni - curtea s-a simțit îndreptățită să recurgă la afirmații sugerând o concepție istoriografică în virtutea căreia un eveniment își poate devansa circumstanțele și tot ce avea să se întâmple mai târziu era deja conținut în trecut⁵¹. Nevoia de a argumenta, de a proba continuitatea istorică și riscurile inerente unei asemenea viziuni asupra istoriei erau evidente încă de la prima sentință dată în cazul Mihály Francia Kiss, mai exact în motivarea hotărârii. Preocuparea de a introduce continuitatea istorică în reconstrucția cazului a condus curtea la elaborarea unui discurs istoriografic oficial plin de capcane - în speță pentru ordinea comunistă reinstaurată după 1956 - dar care nu au fost sesizate la timpul lor.

S-ar putea dovedi că definirea istoriografică a momentului 1956 ca o contrarevoluție este cheia înțelegerii epocii Kádár.

---

⁵⁰ A se vedea Peter Apor, *The Lost Deportations: Kunmadras, 1946*, teză pentru obținerea titlului de master prezentată la Catedra de Istorie a Universității Central Europene, Budapesta, 1996.

⁵¹ "O teologie a supercesiunii reduce în mod necesar textul predecesor la un «Vechi Testament», a cărui semnificație de sine stătătoare e anulată o dată ce el e conceput doar ca prim stadiu al unui proces care culminează în vestirea unui «adevăr nou și deplin».", Michael Andre Bernstein, *op. cit.*, p. 3.

Prin prisma contrarevoluției, anii dinainte și de după 1956 suportau o interpretare unică, dintr-o perspectivă unică, care i-ar fi surprins chiar și pe autorii istoriei oficiale din acea vreme. Constructul contrarevoluției presupunea, fără voia autorilor săi, o continuitate între epoca stalinistă și perioada de după 1956. Apărea astfel o problemă care punea conducerea Partidului într-o situație similară cu cea a apologeților creștini, nevoiți să demonstreze unicitatea Noului Testament, statutul său aparte, și în același timp să-i convingă pe eretici de continuitatea sa cu Vechiul Testament, întrucât cele două texte fuseseră emise de aceeași sursă.

Una dintre explicațiile oficiale ale izbucnirii contrarevoluției îi căuta cauzele în epoca stalinistă, în ilegalitățile comise și în procesele publice care au avut loc înainte de 1956. Dar o greutate egală era acordată explicațiilor care vedeau contrarevoluția din 1956 în continuitatea operațiunilor contrarevoluției fasciste clandestine, a cărei activitate secretă nu încetase niciodată după “teroarea albă” din 1919. Prin urmare, în această versiune a narațiunii istorice, regimul Kádár instalat după 1956 ducea mai departe lupta antifascistă și anti-imperialistă începută înainte de 1956, ocrotind aceleași valori de agresiunea aceluiași adversar, ale cărui răbufniri duseseră în trei rânduri - în 1919, 1944 și 1956 - la crime împotriva umanității.

Pentru ca momentul 1956 să poată fi interpretat ca o nouă dezlănțuire a “terorii albe” din 1919 și ca o prelungire a fascismului, Prima Republică Sovietică Ungară trebuia reabilitată. Înainte de 1956, Republica Sovietică Ungară rămăsese în istorie doar ca efect al antecedentelor sale și ca antecedent a ceea ce avea să urmeze. Republica Sovietică Ungară era doar un pliu istoric, fără extensie temporală. Extrem de rare, referirile la ea nu puteau fi decât vagi și echivoce, pentru că ar fi fost prea anevoios pentru un manual de istorie

să explice faptul că cei mai mulți dintre conducătorii primului experiment bolșevic maghiar nu muriseră în închisorile regimului contrarevoluționar proto-fascist, ci în exil la Moscova, unde fuseseră condamnați în procese publice, că ei fuseseră aruncați în închisori staliniste sau în Gulagul sovietic, că fuseseră trădați de către fruntașii comuniști maghiari de după 1945. Moartea lui Stalin și destrămarea nucleului dur din conducerea comunistă după 1956 (cei mai mulți dintre membrii acestuia exilându-se, din nou, la Moscova) au făcut posibilă resuscitarea aproape uitatei Republici Sovietice. Pentru a legitima interpretarea evenimentelor din 1956 ca o contrarevoluție, pentru a le putea corela cu prima “teroare albă” din 1919, pentru a vedea contrarevoluția ca pe o mască a eternei primejdii fasciste, era necesară reabilitarea Republicii Sovietice.

Imaginile din manualele de liceu tipărite în anii '60 și '70 ilustrau această legătură între “teroarea albă” și atrocitățile din 1956. Atât versiunea maghiară cât și cea engleză a “Cărții albe”, publicată de Biroul de Informații al Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Ungare despre “Conspirația contrarevoluționară a lui Imre Nagy și a complicilor săi”, conținea fotografia înfățișând atrocități petrecute în 1919, dar și în 1956. În ediția engleză, fotografiile sunt dispuse pe aceeași pagină, în vreme ce în ediția maghiară cele două momente apar pe pagini opuse, față în față. Iată legendele fotografiilor din ediția engleză: “**În 1919...** după înfrângerea Republicii Sovietelor, Ferenc Somogyi, unul dintre conducătorii sectorului Tab, a fost spânzurat pe strada principală a satului în care trăia”, “...**iar în 1956**, József Stefkó, locotenent de grăniceri, a fost smuls de către contrarevoluționari din patul de spital, târât în stradă, ucis și spânzurat de picioare”.⁵² Proximitatea induce o relație

---

⁵² *Cartea albă*, vol. 5, Budapesta, 1958, p. 170.

directă între cele două imagini și comprimă vizual distanța temporală dintre cele două evenimente. Ele devin intersanjabile, se suprapun, își transferă caracteristicile. Singura diferență este că una din victime este spânzurată de gât, iar cealaltă de picioare - altminteri, ele se oglindesc reciproc; 1956 este imaginea în oglindă a lui 1919. În consecința acestei contaminări semantice, prima contrarevoluție, "teroarea albă" din 1919, devine în mod firesc cheia de interpretare a evenimentelor din 1956. Iar "regimul contrarevoluționar" al amiralului Horthy reprezintă atât prelungirea "terorii albe" contrarevoluționare, cât și anticiparea contrarevoluției din 1956. Nu este o întâmplare că organizația comunistă de tineret a adoptat, în momentul reînființării sale, titulatura de "Alianța Tineretului Comunist": acesta era numele organizației de tineret din vremea Primei Republici Sovietice Ungare. Pe steagul Alianței au fost trecute două date: 1919 și 1957 (anul în care Alianța a fost reînființată).

Paradoxal, continuitatea cu regimul dinainte de 1956 a legitimat restaurația sistemului comunist după ce trupele sovietice au înăbușit revoluția din 1956: mai ales după amnistia din 1963, când majoritatea celor care supraviețuiseră represaliilor de după revoluție au fost eliberați din închisoare, a devenit evident pentru masele largi că deși cei aflați la putere erau în mare măsură aceiași, deși ei nu își repudiau legăturile strânse cu perioada dinainte de 1956, viața era totuși mai simplă, mai ușor de controlat, mai puțin imprevizibilă și înfricoșătoare decât înainte; era altfel, și totuși era la fel. Comparat cu sine însuși Regimul Kádár părea mai bun decât el însuși: era mai puțin înspăimântător decât ar fi putut fi, iar oamenii au simțit că trebuiau să se teamă de regim mai puțin de cât ar fi fost de așteptat. Dacă celălalt termen al comparației ar fi fost o altă țară - Austria vecină, de pildă, sau un alt sistem politic, și nu un avatar al aceluiași regim -, ar fi fost mult mai

dificil pentru restaurația comunistă să legitimizeze o autoritate neconstituțională și arbitrară. Kádár i-a imputat predecesorului său toate erorile politice ce conduseseră la izbucnirea revoltei din 1956 și s-a delimitat de linia stalinistă adoptată de acesta, situându-se simultan în aceeași descendență politică. Echilibrul precar dintre continuitate și discontinuitate, în care contrarevoluția era factorul decisiv, s-a dovedit o sursă de stabilitate, chiar dacă stabilitatea nu era, putem presupune, intenția istoriografică și ideologică inițială.

Ideea continuității istorice a dat însă ocazia reformiștilor populiști de după 1989 să afirme - cum a făcut-o Imre Pozsgay, de pildă, cu prilejul redeschiderii Palatului Széchenyi, restaurat și transformat în hotel de lux - că "lungile decenii ale distrugerii și ruinei au luat sfârșit". Printr-o singură propoziție, orice distincție între cele două perioade mărginite de anul 1956 a fost anulată; cele două epoci s-au prăbușit laolaltă, luate de apele unei istorii continue, nediferențiate. Aceasta a permis și a încurajat descrierea evenimentelor de la finele anilor '80 ca "sângeroasa teroare bolșevică", chiar dacă în acea vreme nu mai exista de fapt nici un prizonier politic și majoritatea populației încerca să se îmbogățească prin orice mijloace, pe o piață neagră tacit tolerată de regim. Pe când comunismul își trăia ultimele zile, nimeni nu mai era dispus să-și amintească de vreo deosebire între regimul Kádár și orice sau oricine l-a precedat. Continuitatea istorică, care asigurase după 1956 legitimitatea guvernului Kádár, a ajuns să joace un rol esențial în delegitimarea lui în 1989. Comunismul a fost, cel puțin în parte, victima propriilor construcții istoriografice.

Unul din țelurile cele mai importante ale tribunalelor de război din Europa de Est a fost să demonstreze că de regulă anticomuniștii devin fasciști, că orice anti comunist este în mod necesar un fascist. Dar aceste procese, și istoriografia comunistă în ansamblul ei, urmăreau și un alt scop: să dovedească

adevărul unui loc comun istoriografic, acela că toți fasciștii sunt anticomuniști. Îmbinate, aceste două aserțiuni și-au lăsat amprenta asupra modului în care societatea se raportează la comunism după 1989. În opinia mea, istoria secolului douăzeci, așa cum a fost ea scrisă de către comuniști – adică centrată pe confruntarea dintre comunism și fascismul anticomunist – a reprezentat după 1989 un obstacol greu de depășit în inițierea unei dezbateri inteligente, oneste și serioase, critice și autocritice despre comunism.

“În numele fiicei lui Mihály Francia Kiss, Dna Gyula Mészár, Uniunea Națională a Foștilor Deținuți Politici contestă sentința Tribunalului din Budapesta, dată în 1957, considerând că învinuirile de vătămare corporală și omucidere ce i s-au adus pârâtului nu au fost probate în cursul procesului.” Consilierii juridici ai Uniunii Naționale a Foștilor Deținuți Politici au înaintat un recurs la Curtea Supremă, încercând să demonstreze că Mihály Francia Kiss fusese condamnat la moarte prin spânzurare în urma unui proces public tipic, că fusese acuzat de crime de război și găsit vinovat de către tribunalul comunist după revoluția din 1956 din simplul motiv că era anti comunist. Crima săvârșită de el era aceea de se fi opus comunismului încă din 1919, și de a fi luptat cu aceeași îndârjire toată viața, în același fel în care armata maghiară încercase să oprească înaintarea bolșevicilor în ciocnirile de pe malul Donului în al doilea Război Mondial. Câțiva dintre generalii care conduseseră această ofensivă, luptând de partea naziștilor, condamnați ulterior pentru crime de război și crime împotriva umanității, fuseseră reabilitați de Curtea Supremă a Republicii Ungare după 1990.

Reabilitarea unor criminali de război după 1989 în Ungaria nu reprezintă o excepție față de situația din celelalte țări foste comuniste. Printre cei care au obținut achitarea sau pentru

achitarea cărora s-au făcut demersuri insistente, se numără conducătorul croat Ante Pavelic, sârbul Draza Mihajlovic, episcopul Zagrebului Stepanic sau Antonescu, care a condus o vreme Garda de Fier românească. De asemenea, lui Miklós Horthy i s-a acordat o reînhumare semi-oficială, la care au participat membri ai primului cabinet post-comunist, de dreapta. Astfel, tentativa Uniunii Foștilor Deținuți Politici de a obține reabilitarea criminalului Mihály Francia Kiss nu trebuie să ne surprindă. Cei care fac astfel de demersuri consideră că unicul delict al acelor indivizi, motivul pentru care au fost condamnați de regimul comunist, era opoziția lor față de comunism, așa cum stabiliseră istoricii și tribunalele de după 1945. Tribunalele comuniste i-au transformat pe anticomuniști în fasciști, pentru a-i putea găsi vinovați de crime de război. Cei care au încercat să obțină reabilitarea criminalilor de război și a fasciștilor după 1989 nu au făcut altceva decât să ia în serios logica istorică a comunismului, folosindu-se de ea ca pentru a solicita achitarea lor.

„Genocidul evreilor a fost singura atrocitate din istorie urmată de o concluzie formală explicită, de o judecată internațională care a statuat un precedent juridic și practic... Mai mult, legitimitatea ordinii democratice, liberale create în «Vest» după război a fost în mod explicit corelată cu această sentință. Procesul crimelor de la Auschwitz a fost mai mult decât o soluție juridică obținută prin identificarea exactă a făptașilor și victimelor. El a devenit fundamentul pe care s-a reorganizat ordinea internațională, plecând de la principiul «libertății». Această ordine, constituită ca formă de opoziție «naturală» la «totalitarism», a câștigat astfel o dimensiune «transpolitică».”⁵³. După 1958-1959, în special după

---

⁵³ Adam Katz, “The Closure of Auschwitz but Not Its End”, *History and Memory*, vol. 10, no. 1, primăvara 1998, p. 62.

procesului Eichmann, națiunile apusene au identificat fascismul cu Holocaustul și cu lagărul de la Auschwitz. Aceasta era crima absolută, acesta era numele prin care ea trebuia evocată și comemorată, astfel încât repetarea catastrofei să poată fi prevenită. Presupuziția implicată este că ne putem apăra de noi înșine doar atâta timp cât reușim să păstrăm, și deci să controlăm, amintirea acelor atrocități. În această practică istoriografică și politică memoria este concepută ca cea forță prin care societatea poate institui o distanță între sine și crimele împotriva umanității ce îi marchează trecutul. Occidentul s-a angajat să intervină în Bosnia doar atunci când presa a recurs la formulări de tipul "Holocaustul" sau "genocidul din Bosnia", deci doar atunci când a fost invocată crima absolută, deși aceasta crea o situație paradoxală, în care tratamentul intolerabil la care erau supuși musulmanii dezmințea unicitatea Holocaustului, singularitatea lui istorică. Acest paradox istoriografic și logic s-a repetat în Rwanda. Iată cum se face că aveau să fie înființate Curți Internaționale pentru Crime de Război, reluând experiența de la Nürnberg, pentru a cerceta crimele comise în fosta Iugoslavie și în Rwanda. Rememorarea crimelor de la Auschwitz și a procesului de la Nürnberg joacă un rol esențial în modul în care se autodefinesc democrațiile apusene, precum și în modul în care sunt gândite drepturile omului pe plan internațional.

Tăcerea stranie de după 1989 în legătură cu istoria comunismului pare să indice că, spre deosebire de fascism, comunismul și-a atins punctul terminus, că nu este nici necesar, nici oportun să ne amintim acest episod, să ne confruntăm cu el sau să îl dezbaterem. Așa cum remarca François Furet, "comunismul nu putea concepe un alt tribunal decât istoria, iar astăzi istoria l-a condamnat la dispariție. Înfrângerea sa este,

așadar, irevocabilă”⁵⁴. Ceva s-a sfârșit, o istorie pe care nu noi am creat-o și a cărei responsabilitate nu ne revine. Așa cum germanii au devenit cetățenii inexistenți ai unei țări inexistente, sovieticii, cei care au creat comunismul, sunt azi cetățenii inexistenți ai unei Uniuni Sovietice inexistente. Dacă înainte de 1989 ungerii se refereau la armata de ocupație cu sintagma “trupele rusești”, în prezent doar “bolșevicii” și “sovieticii” mai sunt amintiți, oameni care nu mai pot fi găsiți nicăieri.

În Europa de Est evreii, Holocaustul, lagărul de la Auschwitz și chiar procesul de la Nürnberg au căzut victime luptei istoriografice și ideologice dintre comuniști și fasciști anticomuniști. Regimurile instaurate după 1945 și-au câștigat legitimitatea nu prin opoziție față de Auschwitz, crima absolută, ci prin retorica mitologizată a luptei neobosite cu anticomuniștii fasciști. Înainte de 1989 procesul de la Nürnberg și soluționarea juridică a crimelor împotriva umanității și a crimelor de război nu putea fi decât o notă de subsol în istoria evenimentelor postbelice. După 1989, în fostele țări comuniste, Nürnbergul e prezentat ca un proces prin care învingătorii și-au făcut dreptate. Pokrovskii, procurorul sovietic de la Nürnberg, care reprezentase acuzarea în câteva procese publice staliniste, încercase să-i facă răspunzători pe germani pentru crimele de la Katyn. Argumentul *tu quoque*, anume că sovieticii s-au făcut vinovați de crime mai numeroase și mai grave decât germanii, a fost frecvent invocat pentru a delegitima procesul de la Nürnberg. Toate acestea au fost folosite pentru a contesta validitatea sentințelor de la Nürnberg⁵⁵. După căderea

---

⁵⁴ François Furet, “Democracy and Utopia”, în *Journal of Democracy*, vol. 9, no. 1, ianuarie 1998, p. 79.

⁵⁵ În privința legăturii dintre Nürnberg și Katyn, a se vedea Telford Taylor, *The Anatomy of the Nuremberg Trials*, Knopf, New York, 1992, în special pp. 466-472.

comunismului procesul de la Nürnberg, fundament și sursă a drepturilor internaționale ale omului, a ajuns să stârnească aceleași suspiciuni pe care le stârnește tot ce a fost odinioară asociat cu Uniunea Sovietică sau comunismul.

O analiză imparțială a comunismului este îngreunată și de celălalt element al istoriografiei și argumentației juridice comuniste; ea nu afirmă doar că toți anti comuniștii sunt fasciști, ci și reciproc, anume că orice fascist este în mod necesar un anti comunist. După căderea comunismului, instigarea religioasă, naționalistă sau etnică a devenit o strategie mult mai ușor de pus în practică, presupunând riscuri politice minore în comparație cu angajarea într-o analiză temeinică a istoriei și moștenirii comunismului. Pentru a evita să fie calificat drept fascist, oricine poate susține că foștii membri ai Partidului Comunist erau de fapt buni maghiari (slovaci, români, ruși etc.) , patrioți în adevăratul sens al cuvântului, care nu credeau o iotă din doctrina comunistă, ceea ce explică ușurința cu care s-au înscris în partid. Cei care fac uz de astfel de argumente sunt, de asemeni, înclinați să afirme că împrumutând vechile metode ale tradiției bolșevice (evreiești) - scrisori de protest, demonstrații, ziare și publicații *samizdat* - ,membrii fostei opoziții democratice, părăd să se opună comunismului, legitimau în realitate sistemul comunist.

În Vest, zidul ridicat pe ruinele de la Auschwitz devine din ce în ce mai masiv, apărând umanitatea de ea însăși. Instituțiile care reprezintă sistemul internațional al drepturilor omului încearcă din răspuțeri să prevină catastrofa, până și în Kosovo. În Est, înainte de a se prăbuși, adăpostul firav și dărăpănat al comunismului promitea o falsă protecție în fața amenințării unui fascism simplificat, convertit în anti comunism. În lectura comunistă a istoriei recente antisemitismul și ura rasială nu erau decât măști sub care fascismul își ascundea chipul, fără a

avea nimic în comun cu adevărata sa natură . Ura rasială, persecuția etnică și religioasă nu sunt, în această interpretare, trăsături definitorii ale fascismului; asta explică de ce e atât de ușor să inciti la ură în Europa de Est a zilelor noastre. Naționaliști extremiști, antisemiți și rasiști nu sunt văzuți în mod necesar ca fasciști, pentru că manualele de istorie din Europa de Est nu ne-au învățat asta. "Un anti comunist este un fascist", spuneau comuniștii; pentru cine nu vrea să primească stigmatul de fascist în lumea post-comunistă, confruntarea cu comunismul e prea anevoioasă. E mai simplu să fii rasist.

Consecințele instigărilor, propagandei și discursului istoric comunist au supraviețuit prăbușirii sistemului; ele se fac simțite în faptul că orice condamnare a comunismului, din orice direcție ar veni ea, oricare ar fi motivele blamului sau criticii și oricare ar fi convingerile care o inspiră, este suspectată de fascism. De dincolo de mormânt, comunismul reușește, prin climatul de suspiciune pe care l-a întreținut, să îngreuneze cercetarea istoriei ultimei jumătăți de veac și să zădărnicească efortul nostru de a recupera sensul real al cuvintelor, în locul celui conferit lor de magistrați în instrumentarea unor cazuri ca cel al lui Mihály Francia Kiss. Sursa acestor dificultăți e tot mai puțin evidentă și mai dificil de recunoscut.

La 4 iunie 1996, ora 16.20, în cursul dezbaterii parlamentare a proiectului ce viza consacrarea prin lege a "memoriei lui Imre Nagy, Prim Ministru martir al Ungariei", a luat cuvântul Ottó Sándorffy, reprezentant în parlament al Partidului Micilor Proprietari, formațiune politică de dreapta: "E greu de presupus că Primul Ministru, un adversar al cultului personalității în toate formele sale, ar fi consimțit să fie ridicat la un rang mai înalt decât cei ce au pățimit alături de el, să fie separat de celelalte victime. (Aplauze din sectorul ocupat de

Partidul Micilor Proprietari.) Toate celelalte victime executate au îndurat aceleași nedreptăți. De aceea, se cuvine să rostim cu voce tare, aici, în Cameră, numele lor, unul câte unul. Iată numele celor 278 de eroi, victime ale răzbunării dictaturii comuniste în lupta pentru Libertate, după Revoluția de la 1956: Géza Adamszky (parlamentarii se ridică în picioare) ...Tibor Földesi, Mihály Francia Kiss, Ferenc Franyó...”⁵⁶.

Traducere de Mihnea Mircan

---

⁵⁶ <http://www.mkogy.hu/naplo/183/1830046.htm>